

Назарова Ю.П.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ПРОЦЕС ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Жодне суспільство не може існувати без мови: всі народи і кожна окрема людина живуть у мовній сфері. У розвитку української термінології спостерігаємо давню традицію входження іношомовних запозичень [10, с. 3].

Запозичення іношомовних слів є закономірним процесом розвитку будь-якої мови. У галузі термінології інтернаціоналізація словникового складу мови особливо помітна, адже сама наука дедалі більше інтернаціоналізується, і цей процес відбувається неспинно [8]. Протягом століть слова латинської і грецької мов слугували джерелом поповнення наукової термінології сучасних європейських мов. Згодом джерелом поповнення стали французька та німецька мови. Після Другої світової війни досягнення, особливо США та Великобританії, в економіці та науці почали впливати на інші країни світу [1, с. 150].

Проблема інтернаціоналізмів в останні два з половиною століття посідає важливе місце в українській термінології. Метою нашого дослідження є з'ясування шляхів проникнення інтернаціоналізмів в українську термінологію, вивчення їх ролі і особливостей функціонування в сучасному українському словнику.

У сучасному термінознавстві немає єдиного тлумачення поняття «термін-інтернаціоналізм». Погляди лінгвістів не збігаються щодо кількох аспектів проблеми: мов, які можуть виступати джерелами інтернаціональної термінології; розмежування понять «запозичені терміни» та «інтернаціональні терміни»; функціонального статусу мов, залучених до процесу інтернаціоналізації [7, с. 312].

Вже тривалий час науковці дискутують з приводу належності інтернаціоналізмів до категорії запозичених слів. Деякі лінгвісти не лише протиставляють їх запозиченим словам, але навіть виводять за межі запозичень (Р. Будагов). Інші ж учені (М. Маковський, Ю. Сорокін) наполягають на включенні інтернаціоналізмів до складу запозиченої лексики [2, с. 141]. В. В. Акуленко, Т. Р. Кияк, І. М. Кочан дотримуються думки, що на відміну від запозичених термінів інтернаціоналізмам притаманно те, що будь-який елемент може називатися інтернаціональним лише тоді, коли він вживається не менше ніж у трьох неспоріднених мовах і в більшості випадків має греко-латинську основу [1, с. 151].

Дискусія щодо доцільності вживання інтернаціоналізмів продовжується до сьогодні. До проблеми інтернаціоналізмів в українській термінології зверталися такі науковці: Барнич І. І., Бодик О. П., Рудакова Т. М., Кияк Т.Р., Кобзар І. М., Кочан І., Мазурик Д. В., Мартиняк О. А., Малевич Л., Пастернак Г. Ю., Смушинська І. В., Вознюк Г. Л., Булик-Верхола С. З., Гнатюк М. В., Голубінка Н. І., Дрівко Н. З., Куньч З. Й., Литвин О. Г., Ментинська І. Б., Наконечна Г. В., Середницька А. Я., Теглівець Ю. В., Шмілик І. Д.

Поняття і термін «інтернаціональний» з'явилися у XVIII ст. Вважають, що автором цього слова був англієць Дж. Бентам. Інтернаціоналізми на початку XX ст. трактувалися як суто європейське явище і як окремий випадок лексичних запозичень [5, с. 5]. Найчастіше під інтернаціоналізмами розуміють міжнародні терміни, які вживаються не менш ніж у трьох неспоріднених мовах і запозичених переважно з грецької (біологія, парадигма, теорема) або латинської (варіація, мотор, трансляція) мов [10, с. 20].

Відсоткове співвідношення інтернаціонального та національного не є однаковим у різних мовах. Але присутність інтернаціонального елемента в будь-якому відношенні значно полегшує спілкування між носіями різних мов [3]. У сучасній українській термінології найчисленнішою групою є інтернаціоналізми, які утворювалися на основі запозичень із класичних мов - давньогрецької і латинської або створені за допомогою грецько-латинських елементів: актив, депресія, дистрибуція, імпортер, облігація, тощо [4, с. 28].

За підрахунками відповідно до словників «Leichner's Fremdwörterbuch» і «Словника іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука у фінансово-економічній термінології найбільша кількість інтернаціоналізмів греко-латинського походження; на другому місці терміни з італійської мови, хоча частина з них була запозичена з латинської; далі - терміни французького походження та інші [1, с. 153].

На сучасному етапі спостерігаємо утворення особливого шару інтернаціоналізмів англійського походження, які функціонують у багатьох мовах. Проте варто зауважити, що значна частина інтернаціональних термінів-англіцизмів має греко-латинське походження, але статус інтернаціоналізмів набули тепер завдяки глобальному поширенню англійської мови. Так, наприклад, термін моніторинг (меліорованих земель), що входить до термінологій багатьох мов, був запозичений від англ. monitoring, який походить від лат. monitor (порівняємо: нім. Monitoring, фр. monitoring, monitorage, італ. monitoraggio, рос. мониторинг, чеськ. monitorování) [7, с. 312].

Серед економічно-правових інтернаціоналізмів грецького походження фіксуємо такі: автаркія, іпотека, криза, економія, агрономія, монополія.

Латинських інтернаціоналізмів на позначення економічно-правових понять в українській мові значно більше, ніж грецьких, незважаючи на те, що проникли вони у словниковий склад значно пізніше. До них відносяться: акція, актив, абсентеїзм, аукціон, бонус, віндикація, дебет, девальвація, декларація, комерція, квота, конверсія, конкуренція, кооперація тощо [8].

У XVIII ст. серед європейських мов французька мова посідає домінуюче місце в Європі. Українська мова запозичила такі греко-латинські терміни через французьку, що належать майже до усіх сфер життєдіяльності людини, наприклад: альтернатива, авантюра, агресивний, атака, балет, банк, візит, маршал, мораль, парламент, силует, театр, тротуар [9, с. 201]

Польська мова (з кінця 17 - 18 і особливо в 19 - 20 ст.) є джерелом як безпосередньо запозичень із неї, у т.ч. запозичених нею церковнослов'янізмів (самовар, доблесть), так і посередником частини запозичень із західноєвропейських мов (ескіз - з французької), а також з мов народів колишнього СРСР (з грузинської - сакля, тюркських - арик, комі - пельмені, саамської - тюлень). Менш помітно в

запозиченнях із слов'янських позначився вплив чеської (злочин), частково через польську (брама), і білоруської (бадьорий) мов, що припадає здебільшого на 14 - 15 ст. [11].

Італійська мова зробила свій внесок у процес запозичення інтернаціоналізмів, особливо це пов'язано переважно з банківською справою. В нашу мову ввійшли такі терміни: каса, жиробанк, сальдо, банкрут, брутто, фіаско, фірма, інкасо, ліквідність, нетто, валюта. Ця мова стала посередником і для термінів арабського походження: базар, тара, тариф, магазин [1, с.153].

Переважно через впливовіші західноєвропейські і російську мови (здебільшого з 18 - 19ст.) проникали в українську значно менше, ніж з попередніх, запозичення з інших мов Європи – фінської (тундра), естонської (кільки), латиської (айсарги), скандинавських (риксдаг – із шведської, сага – з ісландської), нідерландської (кок, камбуз), з кельтських (кромлехи – з бретонської, фенії – з ірландської), іспанської (сигара, серенада), португальської (аутодафе, баядерка).

Зростання з серед. 20 ст. економічної й політичної ваги країн Азії та Африки сприяє, природно, піднесенню впливовості їхньої культури і поширених там мов. Так, разом із посиленням ролі Японії у світовому просторі зростає престижність і впливовість японської мови, звідки в українську вже проникло чимало слів (дзюдо, карате, ікебана, хоку) [11].

Висновки. Проблема співвідношення національного й запозиченого у мові була і є актуальною, бо на зламі століть у українську мову влилося чимало англіцизмів та американізмів, які почали витіснити питомі українські слова [5, с. 8].

Варто зазначити, що інтернаціоналізми добре адаптувалися відповідно до фонетичних та граматичних законів української мови, і їх наявність збагачує мову, оскільки «інтернаціональне не протистоїть національному, а втілюється в ньому» [8]. Але слід зауважити, що вони в національній термінології відіграли не лише позитивну роль у формуванні словникового складу, бо інтернаціоналізація національної термінології веде до денационалізації терміносистем, витіснення національних термінів і терміноелементів.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні запозичень з англійської мови, бо саме ця мова дуже швидко стає сучасною інтернаціональною мовою у усьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барнич І. І. Інтернаціоналізми в німецькій і українській мовах (на матеріалі фінансово-економічної сфери) / І. І. Барнич // Науковий вісник Волинського національного університету. - 2011. - №5, ч. 1. - С. 150-155.
2. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. - К.: Центр навчальної літератури, 2011. - 416 с.
3. Кияк Т. Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах [Електронний ресурс] / Т. Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. - Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/1068/1/06_ktpifm.pdf
4. Кобзар І. М. Культура наукової мови: конспект лекцій для студ. екон. спец. - 122

Донецьк: ДонНУЕТ, 2012 - 60 с.

5. 5Кочан І. Термінологія: національна чи міжнародна? / І. Кочан // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2009.- № 648. - С. 3-8 .
6. Малевич Л. Запозичення з класичних мов і проблеми інтернаціоналізації наукової термінології / Л. Малевич // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Збірник наукових праць. -2009. - Вип. 81 (1) - С. 311-315.
7. Пастернак Г. Ю. Роль інтернаціоналізмів у формуванні української економічно-правової термінології [Електронний ресурс] / Г. Ю. Пастернак // Філологія. Методика. Педагогіка: Збірник наукових праць викладачів кафедр іноземних мов та української мови і літератури Київського національного економічного університету. - К.: КНЕУ, 2002. - Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/144/46/>
8. Смуцинська І.В.Інтернаціоналізми та «хибні друзі» як проблема перекладу / І. В. Смуцинська // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. Збірник наукових праць. - 2010. –С. 201-205.
9. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення: Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» / Укл.: Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, М.В. Гнатюк, Н.І. Голубінка, Н.З. Дрівко, З.Й. Куньч, О. Г. Литвин, І. Б. Ментинська, Г. В. Наконечна, А. Я. Середницька, Ю. В.Теглівець, І. Д. Шмілик. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. - 92 с.
10. Подано відомості про *українську мову* та мовознавство. З Енциклопедії
11. «Українська мова» [Електронний ресурс] / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – Київ: «Українська енциклопедія»,
12. 2000. - Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>